

PATXI ARRO

(Aurtengo indar-neurtzeetan *aldeerakin* saritua.)

IRAKURLE euskalduna: Guk dauzkagu oitura eder asko, baña beste erri guztiak lez, txarrak ere bai. Orain, nere iritziya da gizonari, erriyari bezela, argi ta garbi esan biar zaizkiyola bere kalterako dauzkan oitura txarrak. Bada, beti esaten bazayo ona dala, bera añakorik ez dala iñor, egitan ziñistuko du bera bakarrik ona dala ta beste danak txartzat eukiko ditu. Baña esaten bazayo: aizak, txit ona ta maitegarriya izango itzake, au ta ori egingo baitukek edo egingo ez baitukek, ori bakarrik naikua dalako beste oitura onak eman oi diteken zintasun edo onoria loitzeko.

Eta jakiña, biardan bezelako gizon edo erriya bada ori esaten zayona, alegin danak jarriko ditu esan dioten oitura txarrak laja ta zuzen bidia artzeko. Orregatik irakurle, ez arritu irakurtzen dezunarekin, bada orrekin gura det argitaldu zoritxarrez Euskalerrian gerta oidan gertaera txar bat.

* * *

Gipuzkoa'ko erri baten urtero egin oi diran lez erriko jayak ziran eta esan biarrrik ez dago abetako bat pelota partidua zala. Bi pelotari ziran jokatu biarzutenak; bata Patxi Arro, errikua, ta bestia Martin Txiki, erbestekua. Jendez bete-bete zan pelota lekua ta jokatzeko ordua etorririk asi ziran jokutzen. Laster entzun zan, Euskalerrri guztian, onen antzeko jayetan entzuten dan diadar nazkagarriya: ¡Amar duro zazpiri Patxiren alde!;Baziasatik! erantzun zuten eta giza onetan egin ziran apostu batzuk, biurturik jai txit alai ta bikaña nazkagarritzko jai baten. Partidua gogor zijuan, ogeina berdin ogeitalaurako. Naiz dirua

Patxiren alde egon, erruz jokatzengan bi aldetatik, danak irabazteko asmuakin jokatzeko zuten-ba!

Orretan Patxi asida utzak egiten ta inork uste gabe galdu du partidua. Asko pozik gelditu ziran partidu ederra ikusi zutelako, beste batzuk saminez, iru, lau, amar, edo ogei duro galdu zituztelako, ta banaka batzuk poz-pozik diru talde ederra irabazi zutelako.

Jayak igaro ta irugarren egunian, ardotegei baten, bere jabe Tiñaku beste iru gizonekin zegon.

—Neri—zion Patxi—emaizkiatzute berrogei duruak, esan bezela partidua galdu nubelako ta or-konpon.

—Berrogei duro askotxo dituk Patxi ¿zenbat irabazi degula uste dek?

—Orrek ez ziaik ajolik, neri ekazkitzute berrogei duruak eta kito.

—Ongi zio, Patxi, emango dizkigu, lenago ordia irekin itz bi egitia nai giñikek.

—Esan-ba gura dezutena.

—I, Patxi, pelotari ona aiz eta gu irurokin alkar artzen badek dirua ederto irabaziko digu. Orretarako, jakiña, egin biarko dek guk agindutakua: jokatu guk jartzen digunakin ta gura degun tokiyan, gañera irabazi edo galdu biardeken partidua alkarrekin erabakiko digu geyen komeni zaiguna.

—Begira, juan zaitezte sakillan adarra jotzera, nik egingo dit gura detena ta ondo datorkitena.

—Poliki, Patxi, poliki. Gaur artuko dituk berrogei duro; eta noiz arte izango dituk? Gaur zortzi..... *fit*. Arriya bizkarrian artu ta lanera, jateko irabaztera. Baña gurekin alkar artzen dekela? Ba, egunero bazkari ta apariya dauzkak ordainduak emen ta badakik txarrak ez dirala izango, gañera ire biarrek betetzeko emango dizkigu egunero bi peseta. Partido bat jokatzeko dekela? Ha ondo irten ezkeru amar edo amabost duro eukiko dituk iretzat.

Patxi mutil alper-xamarra zan eta ain tentagarritzko eskintzak egin zizkatenian... bai ba! ontzat artu zitun ta beste irurekin alkar artu zuben.

Donostiko izparringi edo periodikuak argitaldu zuten irakurkaitz au: «Pedro Iturpe (i-o) Patxi Arro, gertu dago 500 edo 1.000 peseta jokatzeko eskuz-esku pelota partidu bat Antonio Erreka'ri, berak gura duben plazan. Eutziko da diadar au zortziegunian».

Jaso zuten diadarra ta partidua jokatzeko eguna izentatu ere bai. Jokatuko ziran 500 peseta alde bakoitzetik. Partidua jokatzeko eguna

ta ordua etorri ziranian jendia erruz bildu zan pelota lekuan. Laster asi ziran: jamar duro Patxi'ren alde!;ogei duro Antonen alde! ta orrela jokatu ziran diru talde galantak.

Patxik, agindu zioten bezela, partidua galdu zuben. Onen lagunak —lagunak deitu biarko diegu nolabait izentatziagatik—irabazi zituzten 2.000 duro baño geigo ta Patxiri eman zizkioten berrogetamar. Au, 50 duro abekin, jan-erana naikua ta 2 peseta egunero zeuzkala ederto zebillen, ta erri txikiyetan gerta oidana, gaztedi guzian jauntxua bera zan. Gañera mutil ederra ta bikaña izanik, neskatillak poz-pozik egoten ziran berakin itz egiteko. Ori ondo zekian Patxik eta orregatik bota zion begiya Mirentxu ederrari, ederraz gañera etxe oneko alaba bakarra zalako.

Mirentxu laztana berriz erori zan bere atzaparretan, uxotxo liraiña miruarenetan erori oi dan bezela, ta.....

*
* *

Patxi, noizik-beiñ partidun bat jokatzuz, pozik zegon; bere lagunak berriz geigo. Beiñ Bizkai alboko erri baten jokatu biar zun bizkaitar batekin partidua. Nola biyak pelotari bikañak ziran, eguna etorri zanian izugarritzko jende pilla bildu zan partidua ikusteko ta duro batzuk jokatzeko asmuakin.

Patxiri lagunak esan zioten, partidua irabazteko, bizkaitarra baño geyago zalako. Egun artan jator jokatzuz diru talde ederra irabazteko asmua zeukaten Patxi ta bere lagunak. Baña gaizto batentzat beste bat aundigua beti egon oi da, ta egun artan sortu zan gaizto ori bizkaitar baten. Au, inguratu zitzaion Patxiri esanaz 200 duro emango zizkiola partidua galtzen bazun ta 500 pesetako txartela jarri zion eskuan esanaz, bestia emango ziola partidua bukatzian.

Patxi arkitu zan zer egin etzekiela. Oroitu zitzaizkion lagunak..... Baila zetzioten bere lagunak tongo egiten erakutzi, onekin irabazteko asmua zeukatenian? ¿Zergatik orduan berak ere tongo ez egin lagunei? Abek erakutzi zioten; ba, jakin erazi ezitzayola astu erakutzi ziotena. Konpondu zan bizkaitarrarekin ta partidua galtzera irten zan Patxi plazara. Onen lagunak dirua gogor jokatzen zuten bere alde. Ogeina berdin ta amar seiri dirua zegon Patxiren alde; baña ara nun asi dan au eskuari oratuz zerbait baleuka bezela ta iñorkuste etzubenian partidua galdu du. ¡Ango utz eta putzak! ¡Ango madarikatziak! ¡Ango asarriak! Baña alperrik. Patxik galdu zun partidua ta onen alde jokatu zu-

tenak dirua. Patxik artu zitun beste 500pesetak, baña bizkaitarrari gau artan mingaiña luze xamar juan zitzayon ardoteği baten. Onen berriketak eldu ziran Patxiren lagunetaraño, ta, jakiña, etorri zan ardoteğiyan geyenetan gerta oidana: burruka. Eskerrak Patxik igaz egin zubela susmatu zubenian gertatzera zijuana. Urrengo egunian Patxi ta bere lagunak burruka gogorra euki zuten. Ziara asarretu ziran; baña oni etzion ajola aundirik, 200 duron jabe zan ta abek zeuzkan bitartian, bapo biziko zan... gero... gero gerokuak.

*
* *

Mirentxuri bere amak ezagutu zion zerbait zeukala ta egunetik-egunera estuago arturik gertatzen zitzayona esan erain zion: lau illa-bete barru ama izango zala ta bere sabelian zeraman aurraren aita Patxi zala. ¡Ene ama gaxua! ¡Zer naigabe samiña eman zion alabak ! alaba kutunak!alababakarrak! Baña ¡amazan! eta amak beti barkatzen dio alabari alik eta okerren aundiyena egin arren. ¡Amaren biotzak maitasuna besterik ez dauka semientzat!

Aitak ere barkatu zion Mirentxu'ri egin zubena, ondo zekien-ba onek baño Patxik erru geigo zeukala, baña bere alaba zorionian ikus-tiagatik eta zoritxarreko gertaera zuzentziagatik erabaki zuten eskon-duko zirala Mirentxu ta Patxi. Erabaki au, zer esanik eztago, Patxik poz-pozikartuko zubela, bada orren billa zebillen, gero bere emaztiaren diruakin lanik egin gabe ederto bizitzeko asmuan.

*
* *

Egun ayetan gertu zitzayon Patxiri lenago esan degun gertaera, ta, jakiña, iñork etzun ondo ikusten erriyan egin zuben tongo nazka-garriya gatik, ba, asko ta asko ziran diru talde galantak galdu zituzte-nak bere alde jokatu zutelako. Mirentxuren aitak jakin zuben Patxik partiduan egindakua. Euskaldunaberez oso patxara aundikua da, ez da nola nai asarretuko, orretarako kalte aundin bat egin biar diote, baña noizbait benetan asarretzen bada ¡Jainkuak gorde dezala asarretu erain diona! ta Mirentxun aita benetan asarretu zan jakin zubenian Patxik egin zubena.¿Zer—zion Mirentxun aitak—lenengo alaba maitearen zintasuna zikindu ta naiz goguaren aurka loitasun ori garbitziagatik nere alaba berakin eskondu dedilla erabaki; au gutxi ez dalarik, nere etxeko gintasuna zikintzia naikua ez dula, orain erri guztiakin ere ber-din egiten dik? ¿Zer esango ditek neregatik? ¡Ez, alajainkua! Ez dek

nere alaba eskonduko Patxikin, lenago biziya kenduko ziot arrano orri. Urrengo egunian ikusi zuben ta ingurukuak azkar ibilli ez bazi-ran, bertan jo ta ilko zuben eskuan zeraman atxurrarekin. Esan zion, bai, urrengo alkar billatzen ziran tokiyan bata edo bestia ilda gelditu biarzubela.

Patxi, alper eta arro danak diran lez, bildurti aundi bat zan ta urrengo egunian iñori ezer esan gabe igaz egin zuben.

*
* *

Patxi Bilbao'n dabil bere gizako batzukin errukigarritzko mozkor bat egiña, egun osuak ezer jan gabe noiz nai dabillega lan ez egitiagatik. Mirentxun ama, zorigaiztoko gertaera aben naigabeak il dute ta Mirentxu laztana berriz lotsa-lotsa egiñik etxetik irtetzen ez dala gaixorik dago....

Eta zeñengatik au dena? Zeñengatik galdu du Euzkadik gizon gazte bikaiñ bat, bere zintasunerako pamili ederra sortu altzubena, bide txarrak erakutzi ez balizkate. ¡Oeuskalduna! Bi edo iru alper gaizto batzu gatik! bat baño geigo, zoritxarrez guretzat, Euzkadi loitzeko diran iñoren bizkarretik ederto bizitzia gura dutenengatik! Patxiri egin ez bazizkaten eskeintza zikin ayek, au izango zan, euskaldun ge-yenak diran bezelakua: langille zuzena ta aita ona. ¡Nolako zigorra merezi duten Patxi eraman zuten bidera ainbeste gazte eramaten dituzten gizon gaizto oyek! Abek zugatz batetik zintzilik ipiñi biar lirake gañerakuei bildurra sartzeko, dirade-ba Euskalerriko legausle txarrenak.

JUAN ECENARRO MENDIA

=====